

Esperanto Fajnigita

Stephan Schneider

8-a de februaro, 2010

Enhavo

1	Regulo 0: Ortografio	5
1.1	Alfabeto	5
1.1.1	h-Sistemo	5
1.2	Okcidenteŭropa Ortografio	5
1.2.1	Supersignaj Literoj	5
1.2.2	Latindevenaj Vortoj	6
1.2.3	Grekdevenaj Vortoj	6
1.2.4	Ĝermandevenaj Vortoj	6
1.2.5	Molaj kaj Malmolaj Vokaloj	6
1.2.6	Intervokaleco	6
2	Regulo 1: Artikoloj	7
2.1	<i>ĉi</i> kiel Artikolo	7
2.2	<i>ajn</i> kiel Artikolo	7
2.3	<i>unu</i> kiel Artikolo	8
2.4	<i>la</i> kiel Artikolo	8
2.4.1	<i>la</i> kiel Postpozicia Artikolo	8
3	Regulo 2: Substantivoj	9
3.1	Kazoj	9
3.1.1	Nominativo	9
3.1.2	Genitivo	9
3.1.3	Dativo	9
3.1.4	Akuzativo	9
3.1.5	Instrumentalo	9
3.1.6	Lokativo	10
3.1.7	Vokativo	10
3.1.8	Ergativo	10
3.2	Genroj	10
3.2.1	Virgenro	10
3.2.2	Ingenro	11
3.2.3	Ambaŭgenro	11
4	Regulo 3: Adjektivoj	12
4.1	Adjektivo kiel Genitivo	12
4.2	Proporcio: <i>ju</i> kaj <i>des</i>	12
4.3	Kontrasto: <i>ol</i>	12

5	Regulo 4: Numeraloj	13
5.1	-a en Numeraloj	13
5.2	-u en <i>unu</i>	13
5.3	-t- en Numeraloj	14
5.4	-esm- en Numeraloj	14
5.5	-obl- en Numeraloj	15
5.6	-on- en Numeraloj	15
5.7	-op- en Numeraloj	15
5.8	Tra Bruo	15
6	Regulo 5: Personaj Pronomoj	16
6.1	Karesa Formo de la 2-a Persono	16
6.2	Distingo de la 3-a Persono	16
6.3	<i>i-</i> en Plurala Formo	17
6.4	Tra Bruo	17
6.5	Konjugacio	17
6.6	<i>o-</i> en Gentila Formo	17
6.7	Transcenda Formo	18
7	Regulo 6: Verboj	19
7.1	Indikativo	19
7.1.1	Aktivo	19
7.1.2	Pasivo	19
7.1.3	Interaktivo	20
7.1.4	Interpasivo	20
7.2	Konjunktivo	20
7.3	Imperativo	20
7.4	Infinitivo	20
7.4.1	Infinitivo kiel Komplemento de Frazo	20
7.4.2	Infinitivo kiel Objekto	21
7.4.3	Infinitivo kiel Argumento de Prepozicio	21
7.4.4	Infinitivo kiel Subjekto	21
7.5	Distributivo	21
7.6	Aspekto	21
8	Regulo 7: Adverboj	22
8.1	Konstato: <i>jes, ne kaj mal</i>	22
8.2	-’ <i>al</i> kaj <i>aŭ</i>	22
8.2.1	-’ <i>al</i> ĉe Adverboj	22
8.2.2	- <i>aŭ</i> en Prepozicioj	23
8.2.3	- <i>aŭ</i> en Adverboj	23
8.2.4	- <i>aŭ-</i> en Verboj	24
9	Regulo 8: Prepozicioj	25
9.1	Distanco kaj Proksimo	25
9.1.1	<i>ab</i> kaj <i>ĝis</i>	25
9.1.2	<i>da</i> kaj <i>do</i>	25
9.1.3	<i>dis</i> kaj <i>ko</i>	26
9.1.4	<i>sen</i> kaj <i>kun</i>	26
9.2	Tempo	27

9.2.1	<i>dum, pre kaj pos</i>	27
9.2.2	<i>antaŭ</i>	28
9.2.3	<i>komenc kaj fin</i>	28
9.2.4	<i>ek kaj ĉes</i>	28
9.3	Alto	28
9.3.1	<i>super kaj sub</i>	28
9.3.2	<i>sor, sur kaj sob</i>	30
9.4	Flanko kaj Surfaco	30
9.4.1	<i>apud kaj an</i>	30
9.4.2	<i>na kaj pri</i>	30
9.5	Sfero, Cirklo kaj Linio	30
9.5.1	<i>um' al kaj ĉirkaŭ</i>	30
9.5.2	<i>fra</i>	31
9.5.3	<i>en, ekster kaj el</i>	31
9.5.4	<i>inter kaj krom</i>	31
9.6	Utilo	31
9.6.1	<i>por kaj kontraŭ</i>	31
9.6.2	<i>za kaj re</i>	32
9.6.3	<i>dank' al kaj pro</i>	32
9.6.4	<i>voj kaj tras</i>	32
9.6.5	<i>per kaj tra</i>	32
9.6.6	<i>laŭ kaj preter</i>	32
10	Regulo 9: Prononco	33
10.1	Literoj kaj Mallongigoj	33
11	Regulo 10: Akcento	34
12	Regulo 11: Vortofarado	35
12.1	Verboj el Substantivoj	35
12.1.1	<i>-il-</i> kaj <i>-uz-</i>	35
12.1.2	<i>-um-</i> kaj <i>-iz-</i>	35
12.1.3	<i>-al-</i> kaj <i>-iz-</i>	35
12.1.4	<i>-aŭ-</i> kaj <i>-iz-</i>	35
12.1.5	<i>-aĵ-</i> kaj <i>-if-</i>	35
12.1.6	<i>-al-</i> kaj <i>-if-</i>	35
12.1.7	<i>-ec-</i> kaj <i>-if-</i>	36
12.2	Substantivoj el Verboj	36
12.2.1	<i>-ac-</i> kaj <i>-aĵ-</i>	36
12.2.2	<i>-ad-</i> kaj <i>-aĵ-</i>	36
12.2.3	<i>-ac-</i> kaj <i>-ec-</i>	36
12.2.4	<i>-ad-</i> kaj <i>-ec-</i>	36
12.3	Substantivoj el Substantivoj	36
12.4	Sufiĉo kaj Neceso	36
13	Regulo 12: Korelativoj	38
13.1	Tradiciaj Tabelvortoj	38
13.2	<i>kv-</i> en Refleksivaj Korelativoj	38
13.3	<i>c-</i> en Proksimindikaj Korelativoj	39
13.4	<i>n-</i> en Negaj Tabelvortoj	39

13.5	<i>i-</i> en Nespecifaj Tabelvortoj	39
13.5.1	Tabelvortaj Sufiksoj	39
13.5.2	Alternativaj Korelativoj	40
14	Reguloj 13: Direkto	41
15	Reguloj 14: Mezuro	42
15.1	<i>je</i> kaj <i>-um-</i>	42
15.2	Akuzativo anstataŭ Prepozicio	42
16	Regulo 15: Radikfarado	43
16.1	Neologismoj	43
16.2	Ŝajnsufiksoj	44
16.2.1	<i>-al-</i> en Radiko	44
16.2.2	<i>-ari-</i> en Radiko	44
16.2.3	<i>-i-</i> en Radiko	44
16.2.4	<i>-if-</i> en Radiko	45
16.2.5	<i>-ik-</i> en Radiko	45
16.2.6	<i>-itat-</i> en Radiko	45
16.2.7	<i>-iv-</i> en Radiko	45
16.2.8	<i>-iz-</i> en Radiko	45
16.2.9	<i>-nt-</i> en Radiko	45
16.2.10	<i>-olog-</i> en Radiko	46
16.2.11	<i>-on-</i> en Radiko	46
16.2.12	<i>-or-</i> en Radiko	46
16.2.13	<i>-oz-</i> en Radiko	46
16.2.14	<i>-t-</i> en Radiko	46
16.2.15	<i>-ud-</i> en Radiko	47
16.2.16	<i>-ur-</i> en Radiko	47
16.3	Ŝajnprefiksoj	47
16.3.1	<i>ab-</i> en Radiko	47
16.3.2	<i>al-</i> en Radiko	47
16.3.3	<i>be-</i> en Radiko	47
16.3.4	<i>de-</i> en Radiko	47
16.3.5	<i>el-</i> en Radiko	47
16.3.6	<i>in-</i> en Radiko	48
16.3.7	<i>inter-</i> en Radiko	48
16.3.8	<i>re-</i> en Radiko	48
16.4	Ŝajnradikoj	48
17	Regulo 16: Nomoj	50

1 Regulo 0: Ortografio

1.1 Alfabeto

La alfabeto de Esperanto estas la latina alfabeto sen *q, w, x, y* kaj kun supersignaj literoj: la ĉapelitaj literoj *ĉ, ĝ, ĥ, ĵ, ŝ* kaj la hokita litero *ŭ*.

- *a b c d e f g h i j k l m n o p r s t u v z*
- *ĉ ĝ ĥ ĵ ŝ ŭ*

1.1.1 h-Sistemo

Anstataŭ la ĉapelitaj literoj eblas skribi *-h*, kaj anstataŭ la hokita litero *ŭ* eblas simpla *u*.¹

- *a b c d e f g h i j k l m n o p r s t u v z*
- *ch gh hh jh sh u*

1.2 Okcidenteŭropa Ortografio

En Esperanto Fajngita eblas aliaj ortografioj. Por aperigi Esperantajn tekstojn pli okcidenteŭropaj, proponiĝas ĉi-sekva ortografio, kiu inkluzivas trajtojn de multaj okcidenteŭropaj lingvoj.

Tiu ĉi ortografio estas komplika kaj ambigua, ĉar ĝi aperigu Esperantajn tekstojn pli belaj por kiu kutimas okcidenteŭropajn ortografiojn. La celo de tia ortografio do ne estas internacieco. Por la uzado de Esperanto kiel lingvo por ĉiuj homoj (ne nur en okcidenta Eŭropo) nepre konsilindas la Tradiciesperanta supersigna alfabeto.

1.2.1 Supersignaj Literoj

Okcidenteŭropaj lingvoj ofte ne havas supersignajn literojn.²

- [ĉ]: *chambro*
- [ĝ]: *jardeno*
- [ĥ]: *kemio, eko*
- [ĵ]: *jurnalo*³
- [ŝ]: *shipo, fisho*
- [ŭ]: *auto, Europo*
- [j]: *traino, iam*⁴

¹En praktika uzo, oni ofte skribas *-x* anstataŭ ĉapelo aŭ hoko.

²Supersignaj literoj estas ortografia trajto pri fonetikeco en orienteŭropaj lingvoj transkribita per latinaj literoj.

³Notu, ke skribe [ĝ] kaj [j] ne plu distingeblas.

⁴Por eviti konfuzon kun tradiciaj tabelvortoj, konsilindas skribi *ya, yam, ye, yen, yes, yu*.

1.2.2 Latindevenaj Vortoj

Okcidenteŭropaj lingvoj ofte distingas la ortografion de latindevenaj vortoj.

- [kv]: *aquo, qualito*
- [gv]: *linguo, guidi*
- [ks]: *texto*
- [kz]: *exemplo*

1.2.3 Grekdevenaj Vortoj

Okcidenteŭropaj lingvoj ofte distingas la ortografion de grekdevenaj vortoj.

- [f]: *alphabeto*
- [t]: *themo*
- [k]: *chaoso*
- [h]: *eko*
- [i]: *systemo*

1.2.4 Ĝermandevenaj Vortoj

Multaj ĝermanaj lingvoj uzas *w* anstataŭ [v] aŭ [ŭ].

- [v]: *worto*
- [ŭ]: *Wato*

1.2.5 Molaj kaj Malmolaj Vokaloj

Okcidenteŭropaj lingvoj ofte distingas inter molaj vokaloj (t. e. *e, i*) kaj malmolaj vokaloj (t. e. *a, o, u*), kiuj ŝanĝas la prononcon respektive la skribon de [c], [k], [g] kaj [ĝ] respektive [j].

- [c]: *centro, zaro*
- [k]: *quelque, kontrolo*
- [g]: *guitaro, gasto*
- [ĝ]: *gentila, jardeno*
- [j]: *geti, journalo*

1.2.6 Intervokaleco

Okcidenteŭropaj lingvoj ofte distingas intervokalajn konsonantojn laŭ ilia voĉeco.

- [c]: *centro, zaro, oceano, pizzo*
- [s]: *signalo, masso*
- [z]: *zono, roso*

	mola	malmola
[k]	<i>que, qui</i>	<i>ca, co, cu</i>
[c]	<i>ce, ci</i>	<i>za, zo, zu</i>
[g]	<i>gue, gui</i>	<i>ga, go, gu</i>
[ĝ], [ĵ]	<i>ge, gi</i>	<i>ja, jo, ju</i>

Tabelo 1: [k], [c], [g] kaj [ĝ] / [ĵ] antaŭ molaj kaj malmolaj vokaloj

	apudkonsonanta	intervokala
[c]	<i>c- / z-</i>	<i>-c- / -zz-</i>
[s]	<i>s-</i>	<i>-ss-</i>
[z]	<i>z-</i>	<i>-s-</i>

Tabelo 2: [c], [s] kaj [z] apud konsonanto aŭ inter vokaloj

2 Regulo 1: Artikoloj

Artikolo estas sensanĝa vorteto, kiu indikas ion laŭ ĝia konekto al la parolanto kaj la aŭskultanto. La plej konata artikolo estas la difina artikolo *la*. En Esperanto Fajnegita, artikolo estas kombinebla kun tabelvorto kaj povas esti uzata memstare por roli kiel pronomo.

2.1 ĉi kiel Artikolo

En Esperanto Fajnegita *ĉi* estas artikolo, kiu indikas ion, kio estas pli konata al la parolanto ol al la aŭskultanto.

- *ĉi azeno*

Ĉar ĝi estas artikolo, *ĉi* estas kombinebla kun tabelvorto.⁵

- *tiu ĉi azeno / ĉi tiu azeno*

Ĉar ĝi estas artikolo, *ĉi* estas uzebla memstare kiel adverbo indikanta lokon pli proksiman al la parolanto ol al la aŭskultanto.

- *Ĉi ne estas akvo.*

2.2 ajn kiel Artikolo

En Esperanto Fajnegita la maldifina artikolo *ajn* indikas ion, kio estas nek konata nek koninda al la parolanto kaj al la aŭskultanto.

- *ajn azeno*

Ĉar ĝi estas artikolo, *ajn* estas kombinebla kun tabelvorto en **ambaŭ** pozicioj.

- *iu ajn azeno / ajn iu azeno*

⁵La tradicia analizo estas, ke tabelvorto estas akompanebla de *ĉi*, kaj ke tiam la tabelvorto estas elizebla.

2.3 *unu* kiel Artikolo

En Esperanto Fajngita *unu* **ne** estas artikolo, nek nedifina nek duondifina, sed tabelvorto, ĉar unue, *unu* estas kombinebla kun artikolo kaj due, ĉar ĝi ne estas sensanĝa.

- *la unuj azenoj*

2.4 *la* kiel Artikolo

La difina artikolo *la* indikas ion, kio estas konata kaj al la parolanto kaj al la aŭskultanto.

- *la azeno*

Ĉar ĝi estas artikolo, *la* estas kombinebla kun tabelvorto.

- *tiu la azeno / la tiu azeno*

Ĉar ĝi estas artikolo, *la* estas uzebla memstare kiel adverbo indikanta lokon same (mal)proksiman al la parolanto kiel al la aŭskultanto.

- *La ne estas akvo.*⁶

2.4.1 *la* kiel Postpozicia Artikolo

En Esperanto Fajngita eblas en poezia stilo uzi la difinan artikolon *la* postpozicie.

- *la azeno* → *azenola*
- *la azenon* → *azenolan*
- *la azenojn* → *azenolajn*

⁶En la lingvouzo oni uzas anstataŭ *la* la adverbos *for* (nur post tabelvorto, ekzemple en *tie for*). Tiu uzo estas evitinda, ĉar *for* celas ion malaperintan, dum en *tie for* oni celas ion ankoraŭ indikeblan. *tie for* do signifas *tie malaperinte*, simetrie al *jen tie*, kiu signifas *tie ekaperinte*.

3 Regulo 2: Substantivoj

Substantivoj havas la finaĵon *-o*. Por la formado de la pluralo oni aldonas la finaĵon *-j*. Kazo estas indikata aŭ per finaĵo (*-n* por akuzativo) aŭ per prepozicio (ekzemple *al* por dativo).

3.1 Kazoj

3.1.1 Nominativo

Por formi la nominativon necesas nek finaĵo nek prepozicio.

- *amiko*

3.1.2 Genitivo

La genitivo estas formata per la prepozicio *de*. Eblas anstataŭe uzi la adjektivan finaĵon *-a*.

- *amiko de mi* → *amiko mia*
- *la ĉambro (de la numero) du* → *la dua ĉambro*

En Esperanto Fajnigita, eblas anstataŭe uzi la prepozicion *di*. La prepozicio *de* indikas malproksimiĝon kaj estas la malo de *al*.

- *amiko de mi* → *amiko di mi*

3.1.3 Dativo

La dativo estas formata per la prepozicio *al*. En Esperanto Fajnigita eblas anstataŭe uzi la finaĵon *-m*.

- *Mi helpas al amiko.* → *Mi helpas amikom.*

3.1.4 Akuzativo

La akuzativo estas formata per la finaĵo *-n*. En Esperanto Fajnigita eblas anstataŭe uzi la prepozicion *in*.

- *Mi vidas la domon.* → *Mi vidas in la domo.*

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *in* signifas tuŝon plenumitan. Ĝi estas la malo de *par*.

- *Ŝi tuŝis lin in la brako.*

3.1.5 Instrumentalo

La instrumentalo estas formata per la prepozicio *per*. Eblas anstataŭe uzi la adverban finaĵon *-e*

- *Mi venas per trajno.* → *Mi venas trajne.*

3.1.6 Lokativo

La lokativo estas formata per la prepozicioj *en*, *ĉe*, *sur*, *dum*. Eblas anstataŭe uzi la adverbajn finaĵojn *-e*.

- *Mi estas en mia hejmo.* → *Mi estas hejme.*

En Esperanto Fajnigita, eblas uzi la prepozicion *for*. Ĝi estas la malo de *ĉe*.

- *Mi estas for mia hejmo.* → *Mi estas malhejme.*

3.1.7 Vokativo

La vokativo estas formata per la interjekcio *ho*. En Esperanto Fajnigita eblas anstataŭe uzi la finaĵojn *-u*.

- *Ho amiko!* → *Amiku!*

3.1.8 Ergativo

Tradicia Esperanto ne havas ergativon. En Esperanto Fajnigita ĝi estas formebla per la prepozicio *par* aŭ per la finaĵo *-k*.

- *La kato mortigis la papagon.* → *La papago mortis par la kato.*
- *La kato mortigis la papagon.* → *La papago mortis la katok.*

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *par* signifas maltuŝon plenumotan. Ĝi estas la malo de *in*.

- *La pomo pendas par la branĉo.*

	finaĵo	prepozicio
(nominativo)	-	-
genitivo	-a	<i>de</i>
dativo	-m	<i>al</i>
akuzativo	-n	<i>in</i>
instrumentalo	-e	<i>per</i>
lokativo	-e	<i>en, ĉe, sur, dum</i>
vokativo	-u	<i>ho</i>
ergativo	-k	<i>par</i>

Tabelo 3: Kazoj formataj per finaĵo aŭ prepozicio

3.2 Genroj

3.2.1 Virgenro

Substantivoj, kiuj estas virgenraj, bezonas la sufiksojn *-in-* por formi ingenran formon. En Esperanto Fajnigita eblas antaŭe uzi la prefiksojn *fem-*.

- *sinjoro* $\xrightarrow{-in-}$ *sinjorino*
- *sinjoro* $\xrightarrow{fem-}$ *femsinjoro*

3.2.2 Ingenro

Substantivoj, kiuj estas ingenraj, bezonas la prefikson *vir-* por formi virgenran formon. En Esperanto Fajngita eblas anstataŭe uzi la sufikson *-iĉ-*.

- $damo \xrightarrow{vir-} virdamo$
- $damo \xrightarrow{-iĉ-} damiĉo$

3.2.3 Ambaŭgenro

Por formi ambaŭgenran formon, oni povas uzi la prefikson *ge-*. En Esperanto Fajngita eblas anstataŭe uzi la sufikson *-un-*.

- $amikoj \xrightarrow{ge-} geamikoj$
- $amikoj \xrightarrow{-un-} amikunoj$

	sufikso	prepozicio
ingenro	<i>-in-</i>	<i>fem-</i>
virgenro	<i>-iĉ-</i>	<i>vir-</i>
ambaŭgenro	<i>-un-</i>	<i>ge-</i>

Tabelo 4: Genroformoj per sufikso aŭ prefikso

4 Regulo 3: Adjektivoj

La finaĵo de adjektivo estas -a.

4.1 Adjektivo kiel Genitivo

La finaĵo -a povas indiki apartenon.

- *la volo de la patrino* → *la patrina volo*

4.2 Proporcio: *ju kaj des*

Oni esprimas proporcion per *ju*, kiu indikas kondiĉon, kaj per *des*, kiu indikas konsekvencon.

- *ju pli da mono des pli da problemoj*

4.3 Kontrasto: *ol*

En Esperanto Fajngita, la prepozicio *ol* signifas *kontraste al, kompare kun*.

- *Ŝi estas pli juna ol li.*

5 Regulo 4: Numeraloj

La dek bazaj numeraloj estas *nul*, *unu*, *du*, *tri*, *kvar*, *kvin*, *ses*, *sep*, *ok*, *naŭ*. La plurdigitaj numeraloj estas *dek*, *cent*, *mil* kaj la numervortoj estas *miliono*, *miliardo* k. t. p.

5.1 -a en Numeraloj

En Tradicia Esperanto oni uzas la adjektivan finaĵon *-a* por formi ordinalojn el numeraloj kaj numervortoj.⁷

- *nul* $\xrightarrow{-a}$ *nula*
- *unu* $\xrightarrow{-a}$ *unua*
- *du* $\xrightarrow{-a}$ *dua*
- *tri* $\xrightarrow{-a}$ *tria*
- *kvar* $\xrightarrow{-a}$ *kvara*
- *kvin* $\xrightarrow{-a}$ *kvina*
- *ses* $\xrightarrow{-a}$ *sesa*
- *sep* $\xrightarrow{-a}$ *sepa*
- *ok* $\xrightarrow{-a}$ *oka*
- *naŭ* $\xrightarrow{-a}$ *naŭa*
- *dek* $\xrightarrow{-a}$ *deka*
- *cent* $\xrightarrow{-a}$ *centa*
- *mil* $\xrightarrow{-a}$ *mila*
- *miliono* $\xrightarrow{-a}$ *miliona*
- *miliardo* $\xrightarrow{-a}$ *miliarda*

5.2 -u en unu

En Tradicia Esperanto eblas uzi *unu* kvazaŭ tabelvorton.

- *Unu vidvino havis du filinojn.*

Oni povas elizii la ŝajnfinaĵon *-u* en *unu*. En Esperanto Fajnigita, tiu elizio estas la normo, ĉar la ŝajnfinaĵo *-u* ne plu estas bezonata en tabelvortoj.

- *unu* \rightarrow *un'* \rightarrow *un*

⁷La senpera uzado de *-a* en ordinaloj estas ebla en Esperanto Fajnigita, sed ne konsilata, ĉar ĝi povas kaŭzi miskomprenojn: ĉu *nula* signifas *je la nula fojo* aŭ *neniu*?

La uzo de *un* kiel tabelvorto estas malkonsilata en Esperanto Fajnigita.⁸ Por formi tabelvorton, oni uzu *un-* prefiksece kun *ula*. Pli konsilindas uzi *un* kun la adjektiva finaĵo *-a* (eblas eksplicite aldoni la sufikson *-op-* por kolektivo).

- *un vidvino* $\xrightarrow{-ul-}$ *unula vidvino*
- *un vidvino* $\xrightarrow{-a}$ *una vidvino* $\xrightarrow{-op-}$ *unopa vidvino*

5.3 *-t-* en Numeraloj

Analoge al la vorto *triangulo* (t. e. *kuno da tri anguloj*) eblas en Esperanto Fajnigita formi vortojn kun la signifo de kuno da paŝoj per la sufikso *-t-*. Ili estas utilaj por esprimi muzikajn intervalojn. Oni povas derivi de ili a-formojn kun la signifo *je la (respektiva) paŝo*, t. e. ordinaloj.

- *nulpaŝo* $\xrightarrow{-t-}$ *nulto* $\xrightarrow{-a}$ *nulta*
- *unpaŝo* $\xrightarrow{-t-}$ *unto* $\xrightarrow{-a}$ *unta*
- *dupaŝo* $\xrightarrow{-t-}$ *duto* $\xrightarrow{-a}$ *duta*
- *tripaŝo* $\xrightarrow{-t-}$ *trito* $\xrightarrow{-a}$ *trita*
- *kvarpaŝo* $\xrightarrow{-t-}$ *kvarto* $\xrightarrow{-a}$ *kvarta*
- *kvinpaŝo* $\xrightarrow{-t-}$ *kvinto* $\xrightarrow{-a}$ *kvinta*
- *sespaŝo* $\xrightarrow{-t-}$ *sesto* $\xrightarrow{-a}$ *sesta*
- *seppaŝo* $\xrightarrow{-t-}$ *septo* $\xrightarrow{-a}$ *septa*
- *okpaŝo* $\xrightarrow{-t-}$ *oktto* $\xrightarrow{-a}$ *okta*
- *naŭpaŝo* $\xrightarrow{-t-}$ *naŭto* $\xrightarrow{-a}$ *naŭta*

5.4 *-esm-* en Numeraloj

En Esperanto Fajnigita eblas uzi por la dudiĝitaj numeraloj *dek*, *cent*, *mil* kaj la numervortoj *miliono*, *miliardo* kaj tiel plu la sufikson *-esm-* por formi ordinalojn.

- *dek* $\xrightarrow{-esm-}$ *dekesma*
- *cent* $\xrightarrow{-esm-}$ *centesma*
- *mil* $\xrightarrow{-esm-}$ *milesma*
- *miliono* $\xrightarrow{-esm-}$ *milionesma*
- *miliardo* $\xrightarrow{-esm-}$ *miliardesma*

⁸La uzo de *unu* kiel tabelvorto en Tradicia Esperanto kaŭzas konfuzon: ĉu oni rajtas aldoni la akuzativan finaĵon *-n* al singulara *unu* (numeralo!), se oni devas aldoni *-n* al plurala *unuj* (tabelvorto)!?

5.5 *-obl-* en Numeraloj

Por esprimi multiplikon, oni uzas la sufikson *-obl-*.

- $du \xrightarrow{-obl-} duoblo$

5.6 *-on-* en Numeraloj

Por esprimi frakcion, oni uzas la sufikson *-on-*.

- $du \xrightarrow{-on-} duono$

5.7 *-op-* en Numeraloj

Por esprimi kolektivon kun certa kvanto, oni povas uzi la sufikson *-op-*, sed ĝi ne estas deviga en Esperanto Fajnitita.

- $du \xrightarrow{-o} duo \xrightarrow{-op-} duopo$

5.8 Tra Bruo

Tra bruo oni preferu pli klarajn formojn por *ses* kaj *sep*.

- $ses \rightarrow sis$
- $sep \rightarrow sepen$

6 Regulo 5: Personaj Pronomoj

Personaj pronomoj en Esperanto havas la ŝajnfinaĵon *-i*. Ĝi estas parto de la radiko. La ĉefaj personaj pronomoj estas:

	singularo	pluralo
1-a persono	<i>mi</i>	<i>ni</i>
2-a persono	-	<i>vi</i>
3-a persono	<i>li</i>	<i>ili</i>

Tabelo 5: Bazaj personaj pronomoj

6.1 Karesa Formo de la 2-a Persono

En Tradicia Esperanto mankas persona pronomo por la 2-a persono en singularo. Oni uzas *vi* kaj por singularo kaj por pluralo. La persona pronomo *ci* foje uziĝas por karesa alparolo. En Esperanto Fajnigita, la persona pronomo *ti* uziĝas por la 2-a persono eksplicite en singularo. Simetrie, la persona pronomo *ŭi* uziĝas por karesa alparolo en pluralo. Notu, ke karesa alparolo ofte ŝajnas ofenda al nekonatulo.

	singularo	pluralo
1-a persono	<i>mi</i>	<i>ni</i>
2-a persono	<i>ti</i>	<i>vi</i>
(karese) 2-a persono	<i>ci</i>	<i>ŭi</i>
3-a persono	<i>li</i>	<i>ili</i>

Tabelo 6: Fajnigo kun karesaj formoj

6.2 Distingo de la 3-a Persono

En Tradicia Esperanto oni distingas la 3-an personon en singularo por inoj per *ŝi* kaj por infanoj, bestoj kaj objektoj per *ĝi*⁹. En Esperanto Fajnigita oni distingas ankaŭ por personoj per *ri*, por viroj per *hi* kaj por vivaĵoj/vivuloj per *ĵi*. La uzo de *ĝi* estas specife por objektoj kaj aferoj.

	singularo	pluralo
1-a persono	<i>mi</i>	<i>ni</i>
2-a persono	<i>ti</i>	<i>vi</i>
(karese) 2-a persono	<i>ci</i>	<i>ŭi</i>
3-a persono	<i>li</i>	<i>ili</i>
(laŭ sekso) 3-a persono	<i>ŝi, hi</i>	-
(laŭ konscio) 3-a persono	<i>ĝi, ĵi, ri</i>	-

Tabelo 7: Fajnigo kun distingo laŭ sekso kaj konscio

⁹Refleksiva uzo estas en ĉiuj kazoj per *si*

6.3 *i-* en Plurala Formo

En Esperanto Fajnitaj la ŝajnprefikso *i-* povas esti uzata por formi pluralajn personaĵn pronomojn, analoge al *ili*. Simetrie, oni povas uzi la pronomon *zi* anstataŭ *ili*.

	singularo	pluralo
1-a persono	<i>mi</i>	<i>ni (imi)</i>
2-a persono	<i>ti</i>	<i>vi (iti)</i>
(karese) 2-a persono	<i>ci</i>	<i>ĉi (ici)</i>
3-a persono	<i>li</i>	<i>ili (zi)</i>
(laŭ sekso) 3-a persono	<i>ŝi, hi</i>	<i>iŝi, ihi</i>
(laŭ konscio) 3-a persono	<i>ĝi, ĵi, ri</i>	<i>iĝi, iĵi, iri</i>

Tabelo 8: Fajnitaj kun ŝajnprefikso *i-*

6.4 Tra Bruo

La formoj kun la ŝajnprefikso *i-* estas preferindaj tra bruo, sed en Pra-Ido konsilindas uzi *-os* anstataŭ *-i* por pluralajn personaĵn pronomojn por eviti troan similon al la singularaj formoj. Tra bruo konsilindas prononci la singularajn personaĵn pronomojn kun *e* anstataŭ *i*, ekzemple *te* anstataŭ *ti*, ĉar *i* moligas la konsonanton similigante *t*, *c*, *ĉ*, *ĝ*, *ŝ*, *s* inter si.

(tra bruo)	singularo	pluralo
1-a persono	<i>me</i>	<i>nos (ime/imos)</i>
2-a persono	<i>te</i>	<i>vos (ite/itos)</i>
(karese) 2-a persono	<i>ce</i>	<i>ĉos (ice/icos)</i>
3-a persono	<i>le</i>	<i>ile, ilos (zos)</i>
(laŭ sekso) 3-a persono	<i>ŝe, he</i>	<i>iŝe/iŝos, ihe/ihos (zos)</i>
(laŭ konscio) 3-a persono	<i>ĝe, ĵe, re</i>	<i>iĝe/iĝos, iĵe/iĵos, ire/iros (zos)</i>

Tabelo 9: Fajnitaj tra bruo

6.5 Konjugacio

En Esperanto Fajnitaj eblas uzi pecojn de personaĵn pronomojn por formi konjugacion (en poezio). Anstataŭ la persona pronomo *mi* kaj la finaĵoj *-as*, *-is*, *-os* tiam eblas respektive *-am*, *-im*, *-om*. Eblas multaj formoj. La tabelo aludas kelkajn eblojn.

6.6 *o-* en Ĝentila Formo

En Esperanto Fajnitaj la ŝajnprefikso *o-* uziĝas por krei afablajn formojn. En Tradicia Esperanto oni uzas nur la formon *oni* por paroli pri si mem sen alparoli aŭ voki sin (plurale).

	singularo	pluralo
1-a persono	<i>amam</i>	<i>amamos</i>
2-a persono	<i>amat</i>	<i>amate</i>
3-a persono	<i>amar</i>	<i>amaz</i>

Tabelo 10: Konjugacio (poezie)

	singularo	pluralo
1-a persono	<i>omi</i>	<i>oni</i>
2-a persono	<i>oti</i>	<i>ovi</i>
(karese) 2-a persono	<i>oci</i>	<i>oĉi</i>
3-a persono	<i>oli</i>	<i>ozi</i>
(laŭ sekso) 3-a persono	<i>oŝi, oĥi</i>	-
(laŭ konscio) 3-a persono	<i>oĝi, oĵi, ori</i>	-

Tabelo 11: Ĝentilaj formoj per la ŝajnprefikso *o-*

6.7 Transcenda Formo

Por paroli pri transcendaĵoj (Dio, la Fonto, la Potenco k. s.) eblas uzi la personan pronomon *I* (majuskle).

(senpersono)	(sennombro) <i>I</i>
--------------	-------------------------

Tabelo 12: Transcenda persona pronomo *I*

7 Regulo 6: Verboj

7.1 Indikativo

La indikativo estas formata per la finaĵoj -as, -is kaj -os.

- *Mi legas.*

La finaĵo -as indikas tion, kio **daŭre** aŭ **nun** okazas. La finaĵo -is indikas tion, kio **jam** aŭ **ĵus** okazis. La finaĵo -os indikas tion, kio **ankoraŭ** aŭ **tuj** okazos.

-as	<i>daŭre</i>	<i>nun</i>
-is	<i>jam</i>	<i>ĵus</i>
-os	<i>ankoraŭ</i>	<i>tuj</i>

Tabelo 13: Tempoj

7.1.1 Aktivo

La aktivo estas formata per la sufiksoj -ant-, -int-, -ont-, kaj la adjektiva finaĵo -a.

- *Mi estas leganta.*

En Esperanto Fajnigita, oni povas krei modajn aktivajn adjektivojn, kiuj indikas agon povatan, volatan, devatan aŭ kutimatan.

- *legiva* (legipovanta)
- *legema* (legivolanta)
- *legenta* (legidevanta)
- *legora* (legikutimanta)

7.1.2 Pasivo

La pasivo estas formata per la sufiksoj -at-, -it-, -ot-, kaj la adjektiva finaĵo -a.

- *La libro estas legata.*

Eblas indiki la aganton per la prepozicio *de*. En Esperanto Fajnigita konsilas uzi la ergativan prepozicion *par*.¹⁰

- *La libro estas legata de mi.* → *La libro estas legata par mi.*

En Esperanto fajngita, oni povas krei modajn pasivajn adjektivojn, kiuj indikas agon povatan, volatan, devatan aŭ kutimatan.

- *legebla* (legipovata)
- *leginda* (legivolata)
- *legenda* (legidevata)
- *leganda* (legikutimata)

¹⁰Kelkaj uzas la neoficialan prepozicion *far*. Tiu uzo estas evitinda en Esperanto Fajnigita.

7.1.3 Interaktivo

La interaktivo estas formata per la sufikso *-ig-*.

- *Mi trinkigas la hundon.*

7.1.4 Interpasivo

La interpasivo estas formata per la sufikso *-iĝ-*.

- *La pordo fermiĝas.*

7.2 Konjunktivo

La konjunktivo estas formata per la finaĵo *-us*.

- *Se mi estus riĉa, mi aĉetus domon.*

7.3 Imperativo

La imperativo estas formata per la finaĵo *-u*. En Esperanto Fajnigita eblas anstataŭe la finaĵo *-es*.

- *Venu!* → *Venes!*

7.4 Infinitivo

La infinitivo de verbo estas formata per la finaĵo *-i*.

- *Ĉu esti aŭ ne esti?*

7.4.1 Infinitivo kiel Komplemento de Frazo

Infinitivo povas roli kiel komplemento de frazo kaj tiam aperas post akuzativo por indiki agon plenumatan aŭ plenumotan insitigitan aŭ perceptatan de la subjekto de la frazo.

- *Ŝi vidas la infanojn danci.* (Laŭ ŝi, la infanoj dancas.)
- *Ŝi petas la infanojn danci.* (Laŭ ŝi, la infanoj dancu.)
- *Ŝi helpas la infanojn danci.* (Dank' al ŝi, la infanoj dancos.)

Anstataŭ infinitivo eblas adjektivo, substantivo aŭ adverbo kiel komplemento de frazo.

- *Ŝi farbis la pordon verda.* (Pro ŝi, la pordo nun estas verda.)
- *Ŝi nomis la najbaron amiko.* (Laŭ ŝi, la najbaro nun estas amiko.)
- *Ŝi portis la biciklon for.* (Dank' al ŝi, la biciklo nun estas for.)

7.4.2 Infinitivo kiel Objekto

Kiam la infinitivo ne aperas post akuzativo, ĝi ne estas komplemento de la frazo, sed povas roli mem kiel rekta objekto. Ĝi tamen neniam alprenas la finaĵon *-n*.

- *Ŝi rajtigas la infanojn ludi.* (*ludi* estas komplemento de la frazo.)
- *Ŝi permesas al la infanoj ludi.* (*ludi* estas rekta objekto de la frazo.)

Kiel objekto, infinitivo daŭre indikas agon plenumatan aŭ plenumotan, ofte de la subjekto (se mankas nereкта objekto).

- *La infanoj rajtas ludi.* (La infanoj ludas aŭ ludos, ĉar ili rajtas.)

7.4.3 Infinitivo kiel Argumento de Prepozicio

Infinitivo povas esti argumento de prepozicio.

- *La infanoj ludas sen kanti.* (La infanoj ne kantas dum ili ludas.)

7.4.4 Infinitivo kiel Subjekto

Infinitivo povas esti la subjekto de frazo. Ĝi tiam ne indikas specifan agon plenumatan aŭ plenumotan.¹¹

- *Kanti estas bele.* (Kantado estas bela (por tiu, kiu kantas).)

7.5 Distributivo

La prepozicio *po* indikas unu fojon el vico da fojoj.

7.6 Aspekto

En Esperanto Fajnigita, eblas uzi la sufikson *-ac-* por indiki fojan agon, dum la sufikso *-ad-* indikas daŭran agon.

- *pafo* $\xrightarrow{-ac-}$ *paŭfaco*
- *dormo* $\xrightarrow{-ad-}$ *dormado*

Sen specifi la aspekton de ago (ĉu foja aŭ daŭra), eblas uzi sufikson *-ag-* en Esperanto Fajnigita.

- *spioni* $\xrightarrow{-ag-}$ *spionago*

¹¹Tamen, infinitivo neniam estas priskribebla per adjektivo. Estas malĝuste diri: **Kanti estas bela.**

8 Regulo 7: Adverboj

La adverba finaĵo estas *-e*.¹²

- bone: *en bona maniero, laŭ bona maniero*
- trajne: *en trajno, per trajno*
- hejme: *en sia hejmo, ĉe sia hejmo*
- matene: *en la mateno, dum la mateno*

8.1 Konstato: *jes, ne kaj mal*

En Esperanto Fajnegita, la adverbo *jes* indikas konstaton, dum *ne* indikas mal-konstaton.

- *Ŝi jes vidis lin.*
- *Ŝi ne vidis lin.*

En Esperanto Fajnegita, la adverbo *mal* signifas *tute ne*.

- *Ŝi mal vidis lin.* (*Ŝi tute ne vidis lin.*)

8.2 -' al kaj aŭ

8.2.1 -' al ĉe Adverboj

En Esperanto Fajnegita oni povas ellasi la finaĵon *-e* por anstataŭe aldoni la prepozicion *al*.

- *dank' al: danke al, kun danko al*

Tiel farante oni formas prepoziciecan konstruon. En Esperanto Fajnegita eblas anstataŭi la kvazaŭfinaĵon *-' al* per la ŝajnfinaĵo *-aŭ*, tiel formante prepozicion.

- *dankaŭ: danke al, kun danko al, dank' al*

Enkondukante novan prepozicion, oni atentu, ĉu ĝi finiĝas per pli ol unu konsonanto. Se *jes*, oni uzu la ŝajnsufikson *-aŭ* aŭ elektu pli simplan formon. Nur du prepozicioj en Tradicia Esperanto ne laŭas tiun skemon. En Esperanto Fajnegita ili adaptiĝas.

- *pos: post*
- *tras: trans*

¹²Oni povas klasi adverbos instrumentalo aŭ lokativo, se la origina formo estas o-vorto.

8.2.2 -aŭ en Prepozicioj

En Esperanto Fajnigita la ŝajnfinaĵo -aŭ en prepozicioj povas anstataŭiĝi per adverba elizio kombine kun la prepozicio *al*.

- anstat' al, anstate al, kun anstato al: *anstataŭ*
- ant' al, ante al, kun anto al: *antaŭ*
- ĉirk' al, ĉirke al, kun ĉirko al: *ĉirkaŭ*
- kontr' al, kontre al, kun kontro al: *kontraŭ*
- malgr' al, malgre al, kun malgro al: *malgraŭ*

Tiel farante oni implicas novajn verbajn formojn, ekzemple *ĉirki* (t. e. *provizi per ĉirko / ĉirkaŭigi*).

- anstati: *anstataŭigi*¹³
- anti: “*antaŭigi*”
- ĉirki: *ĉirkaŭigi*¹⁴
- kontri: “*kontraŭigi*”
- malgri: “*malgraŭigi*”

8.2.3 -aŭ en Adverboj

Adverboj, kiuj havas la ŝajnfinaĵon -aŭ havas anstataŭe la adverbajn finaĵojn -e en Esperanto Fajnigita.

- adie: *adiaŭ*
- almena: *almenaŭ*
- ambe: *ambaŭ*¹⁵
- anke: *ankaŭ*
- ankore: *ankoraŭ*
- apene: *apenaŭ*
- balde: *baldaŭ*
- hiera: *hieraŭ*
- hodie: *hodiaŭ*
- kvaze: *kvazaŭ*
- morga: *morgaŭ*

¹³anstat: *anstataŭig' al*

¹⁴ĉirke -n: *ĉirkaŭigante -n, ĉirkaŭ -n*

¹⁵ambe ofte uziĝas kiel adjektivo (ambaj manoj: *ambaŭ manoj*)

- preske: *preskaŭ*

Enkondukante novan adverbon, oni atentu, ĉu ĝi finiĝas per pli ol unu konsonanto. Se jes, oni uzu la ŝajnsufikson *-aŭ* respektive en Esperanto Fajnigita la adverbajn finaĵojn *-e*.

- erste (erstaŭ, *erst): *nur* (tempe)
- hik (*hike, *hikaŭ): *ĉi tie*
- sempre (sempraŭ, *sempr): *ĉiam*

8.2.4 *-aŭ-* en Verboj

En Esperanto Fajnigita, la sufikso *-aŭ-* eksplicite indikas instrumentecon. Verbo kun la sufikso *-aŭ-* signifas *esti -o al*.

- *Ŝi kovris la tablon per tuko.*
- *La tuko kovras la tablon.* $\xrightarrow{-aŭ}$ *La tuko kovraŭas la tablon.*¹⁶

¹⁶t. e. *La tuko estas kovro al la tablo.*

9 Regulo 8: Prepozicioj

En Esperanto Fajngita eblas formi prepozicion el verbo, uzante nur ties radikon.¹⁷

- *Ŝi tajpas konante la dekfringran sistemon.* → *Ŝi tajpas kon la dekfringra sistemo.*
- *Mi erare salutis lin anstataŭ ŝi.* → *Mi salutis lin mis ŝi.* (Mi salutis lin maltrafante ŝin.)
- *Mi prenis lin por fremdulo.* → *Mi prenis lin mis' al fremdulo.* (Mi prenis lin maltrafinte fremdulon.)

En Esperanto Fajngita, eblas uzi prepozicion sen argumento.

- *Ŝi trinkis ankoraŭ iom da akvo.* → *Ŝi trinkis ankoraŭ iom da.*

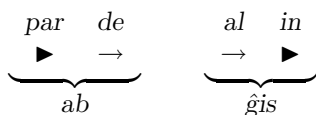
9.1 Distanco kaj Proksimo

9.1.1 *ab* kaj *ĝis*

En Esperanto Fajngita, la prepozicioj *de* kaj *al* indikas distanciĝon respektive proksimiĝon, dum la prepozicioj *par* kaj *in* indikas maltuŝon respektive tuŝon.

- *Mi iras de la festo.* (Mi distanciĝas de la festo.)
- *Mi iras al la festo.* (Mi proksimiĝas al la festo.)

En Esperanto Fajngita, la prepozicio *ab* indikas distanciĝon post maltuŝo. Kontraste, la prepozicio *ĝis* indikas tuŝon post proksimiĝo.

Tabelo 14: *ab* kaj *ĝis*

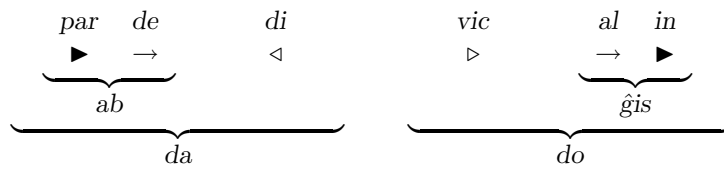
9.1.2 *da* kaj *do*

En Esperanto Fajngita, la prepozicioj *di* kaj *vic* indikas tendencon al la origino respektive al la celo.

- *prezidanto vic ofico* → *vicprezidanto*
- *libro de mia amiko* → *libro di mia amiko*

En Esperanto Fajngita, la prepozicio *da* indikas tendencon al la origino post distanciĝo post maltuŝo. Kontraste, la prepozicio *do* indikas tuŝon post proksimiĝo post tendenco al la celo.

- *glaso da vino*

Tabelo 15: *da* kaj *do*

- *akvo do vino*

En Esperanto Fajngita, la prepozicio *da* signifas *origine estante* kaj *do* povas anstataŭi la tabelvorton *kiel* kun nominativo.

- *Mi elektis lin kiel prezidanto.* → *Mi elektis lin da prezidanto.*

En Esperanto Fajngita, la prepozicio *do* signifas *cele estante* kaj *do* povas anstataŭi la tabelvorton *kiel* kun akuzativo.

- *Mi elektis lin kiel prezidanton.* → *Mi elektis lin do prezidanto.*

La prepozicio *da* estas uzata por formi partitivojn.

- *Mi trinkis unu glason da akvo.*

En Esperanto Fajngita, la prepozicioj *da* kaj *do* povas roli kiel konjunkcioj. Tiam *da* signifas proksimume *ĉar*.

- *Da mi pensas, mi estas.* (Origine estante ke mi pensas, mi estas.)
- *Mi pensas, do mi estas.* (Mi pensas, cele estante ke mi estas.)

9.1.3 *dis* kaj *ko*

En Esperanto Fajngita, la prepozicioj *for* kaj *ĉe* indikas malaperon respektive aperon.

- *Mi estas for la festo.* (Mi malaperis de la festo.)
- *Mi estas ĉe la festo.* (Mi aperis al la festo.)

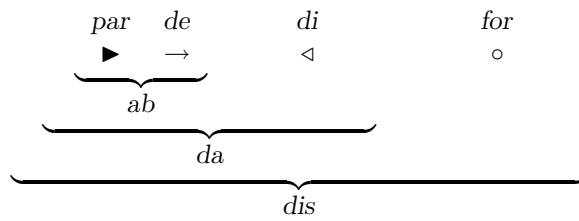
En Esperanto Fajngita, la prepozicio *dis* indikas malaperon post tendenco al la origino post distanciĝo post maltuŝo. Kontraste, la prepozicio *ko* signifas tuŝon post proksimiĝo post tendenco al la celo post apero.

9.1.4 *sen* kaj *kun*

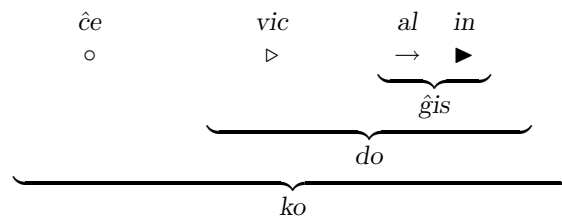
En Esperanto Fajngita, la prepozicio *eks* indikas tendencon for de la origino. La prepozicio *ra* indikas tendencon for de la celo.

- *prezidanto eks ofico* → *eksprezidanto*

¹⁷La neoficiala prepozicio *far* estas tial evitinda en Esperanto Fajngita, ĉar ĝi ne indikas tiun, kiu plenumas agon, sed tion, kio estas farata.

Tabelo 16: *dis*

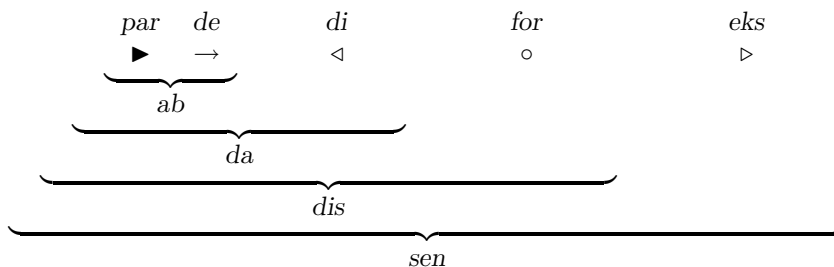

Tabelo 17: *ko*

- *tablo el ligno* → *tablo ra ligno*

La prepozicio *kun* signifas *akompanata de*, dum *sen* signifas *ne akompanata de*. *kun kaj sen* signifas proksimume *ĉe* respektive *dis*, sed en socia senco.

- *Mi venis kun amikoj.* (Mi venis akompanate de amikoj.)
- *Mi venis sen amikoj.* (Mi venis neakompanate de amikoj.)

Tabelo 18: *sen*

9.2 Tempo

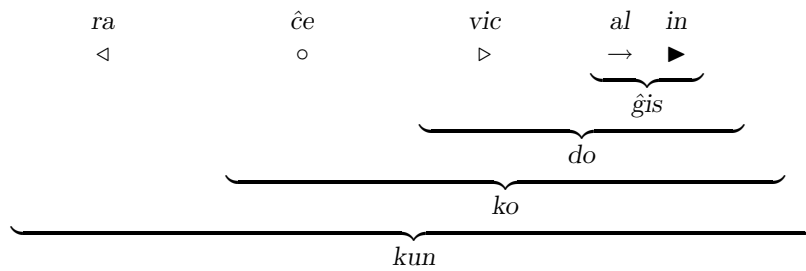
9.2.1 *dum, pre kaj pos*

La prepozicio *dum* indikas tempon.

- *Dum la somero, miaj gepatroj ferias.*

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *pre* indikas antaŭan tempon, dum *pos*¹⁸ indikas postan tempon.

¹⁸La formo *pos* estas konsilinda ol *post* en Esperanto Fajnigita.

Tabelo 19: *kun*

- *antaŭ la somero* → *pre la somero*
- *post la somero* → *pos la somero*

9.2.2 *antaŭ*

En loka senco, konsilindas *antaŭ* ol *pre*, respektive *malantaŭ* ol *pos*.

- *pre la domo* → *antaŭ la domo*
- *pos la domo* → *malantaŭ la domo*

9.2.3 *komenc kaj fin*

En Esperanto Fajngita, la prepozicio *komenc* indikas tempon komencatan, dum *fin* indikas tempon finatan.¹⁹

- *komenc la koncerto* (t. e. kiam oni komencas la koncerton)
- *fin la koncerto* (t. e. oni finas la koncerton)

9.2.4 *ek kaj ĉes*

En Esperanto Fajngita, la prepozicio *ek* indikas tempon komenciĝantan, dum *ĉes* indikas tempon finiĝantan.²⁰

- *ek la koncerto* (t. e. kiam la koncerto komenciĝas)
- *ĉes la koncerto* (t. e. kiam la koncerto finiĝas)

9.3 *Alto*

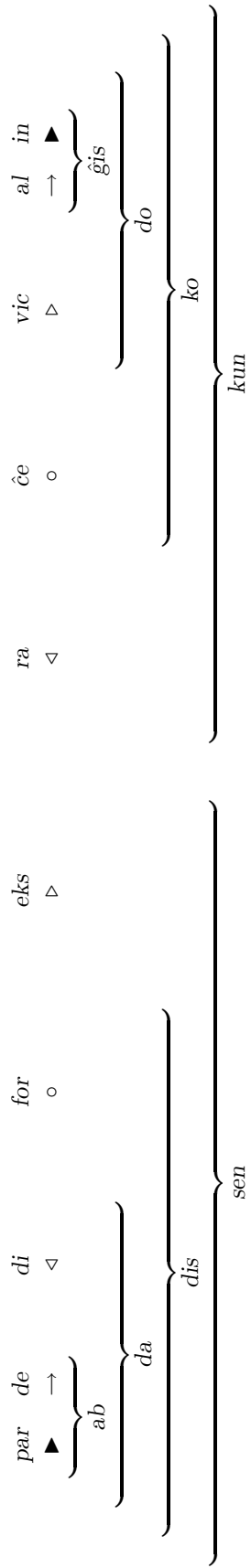
9.3.1 *super kaj sub*

La prepozicio *super* signifas *pli alte ol*, dum *sub* signifas *malpli alte ol*.

- *La birdo flugas super la arbaro.*
- *La birdo flugas sub la nuboj.*

¹⁹*komenc kaj fin* signifas *komencante -n* respektive *finante -n*

²⁰*ek kaj ĉes* signifas *ĉe la eko de* respektive *ĉe la ĉeso de*

Tabelo 20: Prepozicioj pri distanco kaj proksimo

9.3.2 *sor, sur kaj sob*

En Esperanto Fajnitiga, la prepozicio *sor* signifas *ĉe la supro de*, dum *sur* signifas *ĉe la bazo de*. En Esperanto Fajnitiga, la prepozicio *sob* signifas *ĉe la infro de*²¹.

9.4 Flanko kaj Surfaco

9.4.1 *apud kaj an*

La prepozicio *apud* signifas *ĉe la flanko de*. En Esperanto Fajnitiga, la prepozicio *an* signifas *tuŝante la flankon de*.

- *La ŝtupetaro staras apud la muro.*
- *La ŝtupetaro apogiĝas an la muro.* (t. e. tuŝante flankon de la muro)
- *La bildo pendas an la muro.* (t. e. tuŝante flankon de la muro)

9.4.2 *na kaj pri*

En Esperanto Fajnitiga, la prepozicio *na* signifas *en la surfaco de*. Ĝi estas uzebla por esprimi la medion, per kiu oni plenumas agon. La prepozicio *pri* signifas *super la surfaco de*.

- *Ŝi aspektis bele na la foto.*
- *Ŝi ludis na la gitaro.*
- *Ŝi laboris pri la problemo.*

9.5 Sfero, Cirklo kaj Linio

9.5.1 *um' al kaj ĉirkaŭ*

En Esperanto Fajnitiga, eblas distingi inter sfero aŭ cirklo kontinua (ekzemple barilo ĉirkaŭ parko) kaj sfero aŭ cirklo malkontinua (ekzemple vico da arboj ĉirkaŭ parko).

- *umo* (t. e. sfero aŭ cirklo kontinua)
- *ĉirko* (t. e. sfero aŭ cirklo malkontinua)

En Esperanto Fajnitiga, la verboj *umi* kaj *ĉirki* signifas *ĉirkaŭigi per sfero aŭ cirklo kontinua* respektive *malkontinua*.

- *Oni umis la parkon per barilo.* (Oni ĉirkaŭigis la parkon per barilo.)
- *Oni ĉirkis la parkon per arboj.* (Oni ĉirkaŭigis la parkon per arboj.)

En Esperanto Fajnitiga, la prepozicioj *umaŭ*²² kaj *ĉirkaŭ* indikas sferon aŭ cirklon kontinuan respektive malkontinuan.

- *La barilo staras umaŭ la parko.*

²¹*infro* samsignifas al *subbazo*.

²²respektive *um' al*

- *La arboj staras ĉirkaŭ la parko.*

Eblas uzi *-um-* kiel sufikson. Ĝi signifas *kovro* aŭ *ĉirkaŭo*.

- *brakumi* (t. e. kovri per brakoj)
- *kolumo* (t. e. kovro por la kolo)
- *proksimume* (t. e. ĉe proksima ĉirkaŭo)

La sufikso *-um-* ankaŭ signifas sistemon, funkcion aŭ institucion.

- *operaciumo* (t. e. operacia sistemo)
- *rapidumo* (t. e. akcelgrada funkcio)

Krome, la sufikso *-um-* povas signifi aplikon de rimedo, ankaŭ de mortpuno.

- *sunumi* (t. e. apliki sunon)
- *ventumi* (t. e. apliki venton)
- *pendumi* (t. e. mortpuni per pendigo)
- *kvaronumi* (t. e. mortpuni per kvaronigo)

9.5.2 *fra*

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *fra* signifas *ĉirkaŭata de*.

- *La parko situas fra barilo.*
- *La parko situas fra arboj.*

9.5.3 *en, ekster kaj el*

La prepozicio *en* signifas *ĉe la interno de*, dum *ekster* signifas *ĉe la eksterno de*²³. La prepozicio *el* signifas *de la interno al la eksterno de*.

9.5.4 *inter kaj krom*

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *inter* signifas *ĉe la intro*, dum *krom* signifas *ĉe la ekstro*²⁴.

9.6 *Utilo*

9.6.1 *por kaj kontraŭ*

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *por* indikas fruktuzanton, dum *kontraŭ* indikas viktimon.

- *Ŝi koncertas por la najbaroj.*
- *Ŝi batalas kontraŭ la majusto.*

²³*interno kaj eksterno* samsignifas al *eno kaj ekstero*.

²⁴*intro kaj ekstro* samsignifas al *intero kaj kromo*.

9.6.2 za kaj re

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *za* indikas atingon, dum *re* indikas trafon.

- *Ŝi iris en la urbon za vestaĵoj.*
- *Ŝi aĉetis la ŝuojn re dek dolaroj.*

9.6.3 dank' al kaj pro

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *dank' al* indikas helpon, dum *pro* indikas kulpon.

- *La infanoj havas ŝuojn dank' al ŝi.*
- *La infanoj frostas pro la malvarmo.*

9.6.4 voj kaj tras

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *voj* indikas ponton, dum *tras*²⁵ indikas obstaklon.

9.6.5 per kaj tra

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *per* indikas solvon, dum *tra* indikas problemon.

9.6.6 laŭ kaj preter

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *laŭ* indikas apogon, dum *preter* indikas baron.

	+	-
motivo (fruktuzanto, viktimo)	<i>por</i>	<i>kontraŭ</i>
celo (atingo, trafo)	<i>za</i>	<i>re</i>
kaŭzo (helpo, kulpo)	<i>dank' al</i>	<i>pro</i>
angulo (ponto, obstaklo)	<i>voj</i>	<i>tras</i>
rimedo (solvo, problemo)	<i>per</i>	<i>tra</i>
limo (apogo, baro)	<i>laŭ</i>	<i>preter</i>

Tabelo 21: Utilo

²⁵En Esperanto Fajnigita, la formo *tras* estas konsilinda ol *trans*.

10 Regulo 9: Prononco

Ĉiu vorto estas legata, kiel ĝi estas skribita.

Esperanto	IPA
a	[a]
b	[b]
c	[ts]
d	[d]
e	[e]
f	[f]
g	[g]
h	[h]
i	[i]
j	[j]
k	[k]
l	[l]
m	[m]
n	[n]
o	[o]
p	[p]
r	[r]
s	[s]
t	[t]
u	[u]
v	[v]
z	[z]
ĉ	[tʃ]
ĝ	[dʒ]
ĥ	[x]
ĵ	[ʒ]
ŝ	[ʃ]
ŭ	[w]

Tabelo 22: Esperantaj literoj kaj Internacia Fonetika Alfabeto

10.1 Literoj kaj Mallongigoj

La literoj prononciĝas kun la vokalo *-o*. Formante radikon el mallongigo, la *-o* estas skribata. Se la lasta litero de mallongigo estas konsonanto, ĝia *-o* ne estas parto de la radiko.

- *AIDS* $\xrightarrow{-o}$ *aidoso*
- *MJS* $\xrightarrow{-a}$ *mojosa*

11 Regulo 10: Akcento

La akcento estas ĉiam sur la antaŭlasta silabo. En Esperanto Fajnigita, oni rajtas uzi apostrofon por indiki akcenton sur la lasta silabo.

- *mi aŭ* → *miaŭ'*
- *ha lo* → *halo'*

12 Regulo 11: Vortofarado

En Esperanto Fajnigita, la kategorio de radiko, t. e. ĝia uzo kiel substantivo aŭ verbo, estas determinata de mutaj sufiksoj. Foje ne estas eble decidi, ĉu la verba formo estas derivata de substantiva formo aŭ inverse.

- $\text{formo} \xrightarrow{-al-} \text{form[al]o} \xrightarrow{-iz-} \text{form[aliz]i}$ ²⁶
- $\text{formi} \xrightarrow{-ac-} \text{form[ac]i} \xrightarrow{-aj-} \text{form[acaj]o}$ ²⁷

12.1 Verboj el Substantivoj

12.1.1 -il- kaj -uz-

- $\text{telefono} \xrightarrow{-il-} \text{telefon[il]o} \xrightarrow{-uz-} \text{telefon[iluz]i}$ ²⁸
- $\text{biciklo} \xrightarrow{-il-} \text{bicikl[il]o} \xrightarrow{-uz-} \text{bicikl[iluz]i}$

12.1.2 -um- kaj -iz-

- $\text{oro} \xrightarrow{-um-} \text{or[um]o} \xrightarrow{-iz-} \text{or[umiz]i}$ ²⁹
- $\text{kupro} \xrightarrow{-um-} \text{kupr[um]o} \xrightarrow{-iz-} \text{kupr[umiz]i}$

12.1.3 -al- kaj -iz-

- $\text{fino} \xrightarrow{-al-} \text{fin[al]o} \xrightarrow{-iz-} \text{fin[aliz]i}$ ³⁰
- $\text{oriento} \xrightarrow{-al-} \text{orient[al]o} \xrightarrow{-iz-} \text{orient[aliz]i}$
- $\text{loko} \xrightarrow{-al-} \text{lok[al]o} \xrightarrow{-iz-} \text{lok[aliz]i}$

12.1.4 -aŭ- kaj -iz-

- $\text{kovro} \xrightarrow{-aŭ-} \text{kovr[aŭ]o} \xrightarrow{-iz-} \text{kovr[aŭiz]i}$

12.1.5 -aĵ- kaj -if-

- $\text{floro} \xrightarrow{-aĵ-} \text{flor[aĵ]o} \xrightarrow{-if-} \text{flor[aĵif]i}$ ³¹

12.1.6 -al- kaj -if-

- $\text{origino} \xrightarrow{-al-} \text{origin[al]o} \xrightarrow{-if-} \text{origin[alif]i}$ ³²
- $\text{fronto} \xrightarrow{-al-} \text{front[al]o} \xrightarrow{-if-} \text{front[alif]i}$ ³³

²⁶form[aliz]i: provizi per forma parto

²⁷form[acaj]o: rezulto de foja formado

²⁸telefon[iluz]i: utiligi instrumenton por telefoni

²⁹or[umiz]i: provizi per tavolo da oro

³⁰fin[aliz]i: provizi per fina parto

³¹flor[aĵif]i: prezenti la produkton de florado

³²origin[alif]i: prezenti la originan flankon

³³front[alif]i: prezenti la frontan flankon

12.1.7 -ec- kaj -if-

- *belo* $\xrightarrow{-ec-}$ *bel[ec]o* $\xrightarrow{-if-}$ *bel[ecif]i*³⁴

12.2 Substantivoj el Verboj

12.2.1 -ac- kaj -aĵ-

- *konstrui* $\xrightarrow{-ac-}$ *konstru[ac]i* $\xrightarrow{-aĵ-}$ *konstru[acaĵ]o*³⁵

12.2.2 -ad- kaj -aĵ-

- *flori* $\xrightarrow{-ad-}$ *flor[ad]o* $\xrightarrow{-aĵ-}$ *flor[adaĵ]o*³⁶

12.2.3 -ac- kaj -ec-

- *ordi* $\xrightarrow{-ac-}$ *ord[ac]o* $\xrightarrow{-ec-}$ *ord[acec]o*³⁷

12.2.4 -ad- kaj -ec-

- *sonori* $\xrightarrow{-ad-}$ *sonor[ad]o* $\xrightarrow{-ec-}$ *sonor[adec]o*³⁸

12.3 Substantivoj el Substantivoj

En Espernato Fajnigita, estas konsilinde aldoni vokalon inter du radikoj por belsoneco.

- *farado* $\xrightarrow{-vort-}$ *vortofarado*

12.4 Sufiĉo kaj Neceso

Oni ne aldonu pli da vorteroj ol necese, kaj ne malpli ol sufiĉe.

- *finalizas* $\xleftarrow{-al-iz-}$ *finas*
- *akto* $\xleftarrow{-t-}$ *ago*
- *biciklilo* $\xleftarrow{-il-}$ *biciklo*
- *paŝacas* $\xleftarrow{-ac-}$ *paŝas*
- *vivado* $\xleftarrow{-ad-}$ *vivo*
- *kovraŭo* $\xleftarrow{-aŭ-}$ *kovro*
- *tri glasplenoj* $\xleftarrow{-plen-}$ *tri glasoj*

³⁴*bel[ecif]i*: prezenti la kvaliton de belo

³⁵*konstru[acaĵ]o*: rezulto de foja konstruado

³⁶*flor[adaĵ]o*: rezulto de daŭra florado

³⁷*ord[acec]o*: kvalito el foja ordado

³⁸*sonor[adec]o*: kvalito el daŭra sonorado

- folium = foli[uz]i
- palpebrum = palpebr[uz]i

13 Regulo 12: Korelativoj

La Regulo 12 estas pri negaj vortoj, kiaj estas tabelvortoj komenciĝantaj per *neni-*. La regulo esprimas, ke en nega frazo *ne* ne aperu redunde.

Tradicia Esperanto

- **Neniu ne venis*.
- *Neniu venis*.

13.1 Tradiciaj Tabelvortoj

Tabelvortoj estas korelativaj pronomoj en Tradicia Esperanto. Ili formiĝas per la ŝajnradikoj *ki-*, *ti-*, *ĉi-*, *neni-*, *i-* kaj la ŝajnfinaĵoj *-o*, *-a*, *-u*, *-es*, *-el*, *-al*, *-e*, *-am*, *-om*.

	demando	indiko	ĝeneraligo	nego	senspecifeco
speco	<i>kio</i>	<i>tio</i>	<i>ĉio</i>	<i>nenio</i>	<i>io</i>
kvalito	<i>kia</i>	<i>tia</i>	<i>ĉia</i>	<i>nenia</i>	<i>ia</i>
individuo	<i>kiu</i>	<i>tiu</i>	<i>ĉiu</i>	<i>neniu</i>	<i>iu</i>
aparteno	<i>kies</i>	<i>ties</i>	<i>ĉies</i>	<i>nenies</i>	<i>ies</i>
maniero	<i>kiel</i>	<i>tiel</i>	<i>ĉiel</i>	<i>neniel</i>	<i>iel</i>
kaŭzo	<i>kial</i>	<i>tial</i>	<i>ĉial</i>	<i>nenial</i>	<i>ial</i>
loko	<i>kie</i>	<i>tie</i>	<i>ĉie</i>	<i>nenie</i>	<i>ie</i>
tempo	<i>kiam</i>	<i>tiam</i>	<i>ĉiam</i>	<i>neniam</i>	<i>iam</i>
grado	<i>kiom</i>	<i>tiom</i>	<i>ĉiom</i>	<i>neniom</i>	<i>iom</i>

Tabelo 23: La tradiciaj tabelvortoj

Oni povas aldoni finaĵojn al tabelvortoj, ekzemple en *tiele* kaj *tiea*. Oni kontraste ne povas ellasi la tabelvortan ŝajnfinaĵon (por diri **tie* anstataŭ *tiele*, **tia* anstataŭ *tiea*). Ne eblas uzi tabelvortan ŝajnfinaĵon kun aliaj radikoj. Ne eblas, tamen oni faras: uziĝas formoj, en kiuj la ŝajnfinaĵo traktiĝas kvazaŭ efektiva finaĵo, ekzemple en **tiaĵo*, **neniaĵo*, **aliel*, **mies*.

Tiaj konfuzoj estas kompreneblaj, ĉar la tabelvortaj ŝajnfinaĵoj similas al la efektivaj fundamentaj finaĵoj laŭ la Reguloj 2, 3, 6, 7, dum ili nur parte havas la saman uzon kaj signifon. Ekzemple, dum *tio*, *tia* kaj *tie* estas *o-*, *a-* kaj *e-*vortecaj, *tiu* ne estas verbo.

13.2 *kv-* en Refleksivaj Korelativoj

En Tradicia Esperanto oni ne distingas inter demandaj kaj refleksivaj tabelvortoj (ambaŭ havas la ŝajnprefikson *k-*). En Esperanto Fajngita eblas distingi: demandaj korelativoj havas *k-*, kaj refleksivaj korelativoj havas *kv-*.

- *Kiu najbaro venis?*
- *Venis la najbaro, kviu loĝas apud ni.*

13.3 c- en Proksimindikaj Korelativoj

En Tradicia Esperanto oni uzas *ĉi* por indiki proksimajn al la parolanto aferojn. En Esperanto Fajnegita eblas uzi *c-* anstataŭe.

- *tiu ĉi / ĉi tiu*
- *ciu*

13.4 n- en Negaj Tabelvortoj

Laŭ Esperanto Fajnegita la tradiciaj negaj tabelvortoj komenciĝas per prefiksa *ne-*. Por ne lezi la Regulon 12, kiu malpermesas redundan *ne*, do necesas ellasi la prefikson *ne-*. Alternative, eblas uzi duan *ne* en la frazo, kio ŝajnas malbonstila sed nemalĝusta.

Esperanto Fajnegita

- **Neniu venis.*
- *Niu venis. / Neniu ne venis.*

13.5 i- en Nespecifaj Tabelvortoj

Laŭ Esperanto Fajnegita, la tabelvorta *-i-* estas ŝajnsufikso, kiu signifas nespecifecon. Ĝi kombiniĝas kun la tabelvortaj ŝajnfinaĵoj por formi la naŭ bazajn tradiciajn tabelvortojn *io, ia, iu, ies, iel, ial, ie, iam, iom*.³⁹

Laŭ Esperanto Fajnegita, la tabelvortaj *k-, t-, ĉ* kaj *(ne-)n-* do estas ĉiuj efektivaj prefiksoj, kiuj uziĝas por krei la restantajn 36 tradiciajn tabelvortojn.

En Esperanto Fajnegita tial eblas kombini la tabelvortajn prefiksojn kun sinonimoj de la senspecifaj tabelvortoj por krei analogajn formojn. Ekzemple, ĉar *io* samsignifas al *aĵo*, *tio* samsignifas al *taĵo* k. t. p.

- *kaĵo: kio*
- *kula: kiu*

13.5.1 Tabelvortaj Sufiksoj

Kompreneble, la kombino estu bone prononcebla. Proponiĝas la uzo de sufiksoj kiel *-aĵ-* kaj *-ul-*, kiuj komenciĝas per vokalo. Tamen evidentiĝas, ke ne por ĉiu tabelvorta serio ekzistas tradicia sufikso por anstataŭi ĝin. Tial ĉi en Esperanto Fajnegita enkondukiĝas ĉi-celaj sufiksoj.

Eblas plia fajnego: dum *kiel* signifas en Tradicia Esperanto *per kiu rimedo, en kiu maniero*, eblas en Esperanto Fajnegita *kile* kaj *keske* (aŭ ĝenerale *kece*).

- *kile: per kiu rimedo*
- *keske: en kiu maniero*
- *kece: kiel*

³⁹Notu, ke ĉi nespecifaj tabelvortoj estas efektivaj, memstaraj vortoj.

	demando	refleksivo	indiko	ĝeneraligo	nego	senspecifeco
speco	<i>kaĵo</i>	<i>kvaĵo</i>	<i>taĵo</i>	<i>ĉaĵo</i>	<i>naĵo</i>	<i>aĵo</i>
kvalito	<i>keca</i>	<i>kveca</i>	<i>teca</i>	<i>ĉeca</i>	<i>neca</i>	<i>eca</i>
individuo	<i>kula</i>	<i>kvula</i>	<i>tula</i>	<i>ĉula</i>	<i>nula</i>	<i>ula</i>
aparteno	<i>kesma</i>	<i>kvesma</i>	<i>tesma</i>	<i>ĉesma</i>	<i>nesma</i>	<i>esma</i>
maniero	<i>kile</i>	<i>kvile</i>	<i>tile</i>	<i>ĉile</i>	<i>nile</i>	<i>ile</i>
kaŭzo	<i>kale</i>	<i>kvale</i>	<i>tale</i>	<i>ĉale</i>	<i>nale</i>	<i>ale</i>
loko	<i>keje</i>	<i>kveje</i>	<i>teje</i>	<i>ĉeje</i>	<i>neje</i>	<i>eje</i>
tempo	<i>keve</i>	<i>kveve</i>	<i>teve</i>	<i>ĉeve</i>	<i>neve</i>	<i>eve</i>
grado	<i>kude</i>	<i>kvude</i>	<i>tude</i>	<i>ĉude</i>	<i>nude</i>	<i>ude</i>

Tabelo 24: Fajnitaj tabelvortoj

La signifo de *kale* estas pli vasta ol Tradiciesperanta *kial*. Dum *kial* demandas pri la kaŭzo, *kale* demandas pri la cirkonstancoj kaj do signifas *pri kio*.

- *kale*: *pri kio* (proksimume: *pro kio*)

Eblas ellasi la sufikson. Tio povas kaŭzi konfuzojn. Oni tial atentu la sekvantajn ambiguajn formojn.

- *kaj* ŝajnas rilati kun la Tradiciesperanta konjunkcio *kaj*.
- *kve* ŝajnas alternativo al la Tradiciesperanta konjunkcio *ke*.
- *ĉe* ŝajnas rilati kun la Tradiciesperanta prepozicio *ĉe*.
- *ne* ŝajnas esti Tradiciesperanta *ne*.
- *non* ŝajnas alternativo al *ne*.
- *a(n)* ŝajnas nedifina artikolo.

	demando	refleksivo	indiko	ĝeneraligo	nego	senspecifeco
-o	<i>ko</i>	<i>kvo</i>	<i>to</i>	<i>ĉo</i>	<i>no</i>	<i>o</i>
-a	<i>ka</i>	<i>kva</i>	<i>ta</i>	<i>ĉa</i>	<i>na</i>	<i>a</i>
-e	<i>ke</i>	<i>kve</i>	<i>te</i>	<i>ĉe</i>	<i>ne</i>	<i>e</i>

Tabelo 25: Fajnitaj tabelvortoj sen sufikso

13.5.2 Alternativaj Korelativoj

Alternative al tabelvorto foje eblas propra korelativo.

- nun: ĉi tiam / tiam ĉi
- ajna: iu ajn
- sempraŭ: ĉiam
- omna: ĉiu

14 Reguloj 13: Direkto

Por indiki direkton, vorto ricevas la finaĵon de la akuzativo *-n*.

- *al tie* → *tien*
- *al hejme* → *hejmen*
- *al sur la tablo* → *sur la tablon*

15 Reguloj 14: Mezuro

15.1 je kaj -um-

En Esperanto Fajnigita, la prepozicio *je* indikas mezuron aŭ pasigon.

- *La planto kreskis je du centimetroj.* (t. e. pasigante du centimetrojn)

Por indiki pasigon de tempo, eblas uzi la sufikson *-um-*.

- *pasigi tempon en tendoj* $\xrightarrow{-um-}$ *tendumi*
- *pasigi tempon ĉe kafo* $\xrightarrow{-um-}$ *kafumi*
- *pasigi tempon per komputilo* $\xrightarrow{-um-}$ *komputilumi*

15.2 Akuzativo anstataŭ Prepozicio

Anstataŭ la prepozicio *je* eblas uzi la akuzativa finaĵon *-n*, se ne estas risko de miskompreno. En Esperanto Fajnigita, eblas anstataŭi ĉiun prepozicion, se ne estas risko de miskompreno.

- *kreski je du centimetroj* \rightarrow *kreski du centimetrojn*
- *veturi ĝis Romo* \rightarrow *veturi Romon*
- *danci kun knabino* \rightarrow *danci knabinon*
- *iri sur strato* \rightarrow *iri straton*
- *helpi al amiko* \rightarrow *helpi amikon*

16 Regulo 15: Radikfarado

Oni uzu la Esperantan vortofaradon antaŭ enkonduki novajn radikojn.

- *tragedio* $\xrightarrow{-a}$ *tragedia* $\xrightarrow{-eco}$ *tragedieco* $\xrightarrow{-a}$ *tragedieca*

16.1 Neologismoj

Multaj neologismoj, t. e. internaciaj vortoj kun novaj radikoj, tamen estas nur mallongigoj de fundamentaj esprimoj. Tio faras Esperanton malpli internacia, ĉar malpli facile lernebla por tiuj, kies gepatra lingvo ne havas tiujn neologismojn.⁴⁰

- hospitalo: *malsanulejo*
- kanono: *paflego*
- tragika: *tragedieca*
- trajno: *vagonaro*

Neologismoj ŝajnas malaportunaj, kiam ilia celo estas **eviti** la Esperantan vortofaradon, ekzemple la uzon de la prefikso *mal-*.

- desperas: *malesperas*
- hida: *malbela*
- kurta: *mallonga*
- liva: *maldekstra*
- mava: *malbona*
- mikra: *malgranda*
- olda: *maljuna*
- pigra: *maldiligenta*
- povra: *malriĉa*
- streta: *mallarĝa*

Neologismoj ŝajnas des malpli oportunaj, se ili ne estas malpli longaj ol samsignifa fundamenta esprimo.

- desapontas: *elrevigas*

Multaj fakterminoj estas neologismoj baziĝantaj sur la latina lingvo. Ili uzas latinajn vorterojn, kiuj estas ŝajnvorteroj en Esperanto. Tiuj ŝajnvorteroj ofte kaŭzas ŝanĝojn en la prononco (kaj sekve en la skribo).

⁴⁰En poezio tiu konsidero ne estas aktuala.

16.2 Ŝajnsufiksoj

16.2.1 -al- en Radiko

La ŝajnvortero *-al-* estas uzata por formi adjektivon aŭ substantivon, kiu signifas parton, flankon, apartenon.

- *ag/* $\xrightarrow{-t-}$ *akt/* $\xrightarrow{-al-}$ *aktual*/⁴¹
- *fin/* $\xrightarrow{-al-}$ *final*/⁴²

16.2.2 -ari- en Radiko

La ŝajnvortero *-ari-* estas uzata por formi substantivon, kiu signifas ricevanton.

- *konfes/* $\xrightarrow{-ari-}$ *konfesari*/⁴³
- *milion/* $\xrightarrow{-ari-}$ *milionari*/⁴⁴
- *sekret/* $\xrightarrow{-ari-}$ *sekretari*/⁴⁵
- *vic/* $\xrightarrow{-ari-}$ *vikari*/⁴⁶

16.2.3 -i- en Radiko

La ŝajnvortero *-i-* estas uzata por formi substantivon, kiu signifas distribuon, sistemon, socion.

- *ag/* $\xrightarrow{-t-}$ *akt/* $\xrightarrow{-i-}$ *akci*/⁴⁷
- *form/* $\xrightarrow{-t-}$ *format/* $\xrightarrow{-i-}$ *formaci*/⁴⁸
- *vid/* $\xrightarrow{-t-}$ *viz/* $\xrightarrow{-i-}$ *vizi*/⁴⁹
- *telefon/* $\xrightarrow{-i-}$ *telefoni*/⁵⁰
- *filozof/* $\xrightarrow{-i-}$ *filozofi*/⁵¹
- *Esperant/* $\xrightarrow{-i-}$ *Esperanti*/⁵²

⁴¹aktuala: “agumapartena”

⁴²finalo: “finparto”

⁴³konfesario: “ricevanto de konfesoj”

⁴⁴milionario: “ricevanto de milionoj”

⁴⁵sekretario: “ricevanto de sekretoj”

⁴⁶vikario: “ricevanto de la vico”

⁴⁷akcio: “agumdistribuo”

⁴⁸formacio: “formumdistribuo”

⁴⁹vizio: “vidumdistribuo”

⁵⁰telefono: “telefonsistemo”

⁵¹filozofio: “filozofsocio”

⁵²Esperantio: “Esperantosocio”

16.2.4 -if- en Radiko

La ŝajnvortero *-if-* estas uzata por formi adjektivon, kiu signifas prezenton de speco aŭ kvalito.

- *spec/* $\xrightarrow{-if-}$ *specif/*⁵³

16.2.5 -ik- en Radiko

La ŝajnvortero *-ik-* estas uzata por formi verbon, kiu signifas prezentigon de speco aŭ kvalito.

- *spec/* $\xrightarrow{-ik-}$ *specif/* $\xrightarrow{-ik-}$ *specifik/*⁵⁴

La ŝajnvortero *-ik-* estas uzata ankaŭ por formi substantivon, kiu signifas arton, sciencan.

- *muz/* $\xrightarrow{-ik-}$ *muzik/*⁵⁵
- *lingv/* $\xrightarrow{-ist-}$ *lingvist/* $\xrightarrow{-ik-}$ *lingvistik/*⁵⁶

16.2.6 -itat- en Radiko

La ŝajnvortero *-itat-* estas uzata por formi substantivon, kiu signifas kvaliton.

- *univers/* $\xrightarrow{-itat-}$ *universitat/*⁵⁷

16.2.7 -iv- en Radiko

La ŝajnvortero *-iv-* estas uzata por formi adjektivon aŭ substantivon, kiu signifas prezenton de foja ago.

- *ag/* $\xrightarrow{-t-}$ *akt/* $\xrightarrow{-iv-}$ *aktiv/*⁵⁸

16.2.8 -iz- en Radiko

La ŝajnvortero *-iz-* estas uzata por formi verbon, kiu signifas provizon, asignon.

- *karakter/* $\xrightarrow{-iz-}$ *karakteriz/*⁵⁹

16.2.9 -nt- en Radiko

La ŝajnvortero *-nt-* estas uzata por formi adjektivon aŭ substantivon, kiu signifas plenumanton de daŭra ago.

- *stud/* $\xrightarrow{-nt-}$ *student/*⁶⁰

⁵³specifa: "specoprezenta"

⁵⁴specifikas: "specoprezentigas"

⁵⁵muziko: "muzarto"

⁵⁶lingvistiko: "lingvistscienco"

⁵⁷universitato: "universeco"

⁵⁸aktiva: "agumprezenta"

⁵⁹karakterizi: "asigni karakteron"

⁶⁰studento: "studanto"

16.2.10 -olog- en Radiko

La ŝajnvortero -olog- estas uzata por formi substantivon, kiu signifas scienciston.

- $radi/ \xrightarrow{-olog-} radiolog/^{61}$

16.2.11 -on- en Radiko

La ŝajnvortero -on- estas uzata por formi substantivon, kiu signifas ekzempleron, elementon.

- $leg/ \xrightarrow{-t-} lekt/ \xrightarrow{-i-} lekci/ \xrightarrow{-on-} lecion/^{62}$

16.2.12 -or- en Radiko

La ŝajnvortero -or- estas uzata por formi substantivon, kiu signifas plenumanton de foja ago.

- $ag/ \xrightarrow{-t-} akt/ \xrightarrow{-or-} aktor/^{63}$
- $mov/ \xrightarrow{-t-} mot/ \xrightarrow{-or-} motor/^{64}$

16.2.13 -oz- en Radiko

La ŝajnvortero -oz- estas uzata por formi adjektivon aŭ substantivon, kiu signifas havon.

- $vir/ \xrightarrow{-t-} virt/ \xrightarrow{-oz-} virtuoza/^{65}$

16.2.14 -t- en Radiko

La ŝajnvortero -t- estas uzata por formi substantivon, kiu signifas agon kiel unu fojon, unu paŝon, unu plenumon, unu prezenton.

- $ag/ \xrightarrow{-t-} akt/^{66}$
- $form/ \xrightarrow{-t-} format/^{67}$

La ŝajnvortero -t- estas uzata ankaŭ por formi adjektivon, kiu signifas plenumitecon.

- $solv/ \xrightarrow{ab-} absolv/ \xrightarrow{-t-} absolut/^{68}$

La ŝajnvortero -t- estas uzata ankaŭ por formi verbon, kiu signifas ripeton.

- $dir/ \xrightarrow{-t-} dikt/^{69} \xrightarrow{-t-} diktat/^{70}$

⁶¹radiologo: “radisciencisto”

⁶²leciono: “legumdistribuekzemplero”

⁶³aktoro: “agumanto”

⁶⁴motoro: “movumanto”

⁶⁵virtuozo: “virumhavulo”

⁶⁶akto: “agumo”

⁶⁷formato: “formumo”

⁶⁸absoluta: “dissolvita”

⁶⁹diktas: “dirumas”

⁷⁰diktatoro: “dirumadanto”

16.2.15 -ud- en Radiko

La ŝajnvortero *-ud-* estas uzata por formi substantivon, kiu signifas kvaliton de rezulto.

- *alt/* $\xrightarrow{-t-}$ *altit/* $\xrightarrow{-ud-}$ *altitud/*⁷¹

16.2.16 -ur- en Radiko

La ŝajnvortero *-ur-* estas uzata por formi substantivon, kiu signifas rezulton.

- *skulpt/* $\xrightarrow{-ur-}$ *skulptur/*⁷²
- *nask/* $\xrightarrow{-t-}$ *nat/* $\xrightarrow{-ur-}$ *natur/*⁷³

16.3 Ŝajnprefiksoj

16.3.1 ab- en Radiko

La ŝajnvortero *ab-* signifas *dis-*, *de-*.

- *solv/* $\xrightarrow{ab-}$ *absolv/*⁷⁴

16.3.2 al- en Radiko

La ŝajnvortero *al-* signifas *al-* kaj alprenas la formojn *ad-* kaj *a-*.

- *lud/* $\xrightarrow{al-}$ *alud/*⁷⁵

16.3.3 be- en Radiko

La ŝajnvortero *be-* signifas dediĉon.

- *daŭr/* $\xrightarrow{be-}$ *bedaŭr/*⁷⁶

16.3.4 de- en Radiko

La ŝajnvortero *de-* signifas *de-* kaj plenumon kaj alprenas la formojn *de-* kaj *di-*.

- *fin/* $\xrightarrow{de-}$ *difin/*⁷⁷

16.3.5 el- en Radiko

La ŝajnvortero *el-* signifas *el-* kaj alprenas la formojn *e-* kaj *eks-*.

- *volv/* $\xrightarrow{el-}$ *evolu/*⁷⁸
- *ven/* $\xrightarrow{el-}$ *even/* $\xrightarrow{-t-}$ *event/*⁷⁹

⁷¹altitudo: “altigiteco”

⁷²sulpturo: “skulptaĵo”

⁷³natur: “naskumaĵo”

⁷⁴absolvas: “dissolvas”, “desolvas”

⁷⁵aludas: “alludas”

⁷⁶bedaŭras: “dediĉas daŭron”

⁷⁷difinas: “plenfinas”

⁷⁸evoluas: “evolviĝas”

⁷⁹evento: “elvenumo”

16.3.6 in- en Radiko

La ŝajnvortero *in-* signifas tuŝon kaj alprenas la formojn *in-*, *im-* kaj *i-*.

- *form/* $\xrightarrow{in-}$ *inform/*⁸⁰

16.3.7 inter- en Radiko

La ŝajnvortero *inter-* signifas *inter-* kaj alprenas la formojn *inter-* kaj *inte-*.

- *leg/* $\xrightarrow{inter-}$ *intelig/* $\xrightarrow{-nt-}$ *intelligent/*⁸¹
- *est/* $\xrightarrow{inter-}$ *interes/*⁸²

16.3.8 re- en Radiko

La ŝajnvortero *re-* signifas *re-*, *retro-*, *denove* kaj alprenas la formojn *re-* kaj *ri-*.

- *pet/* $\xrightarrow{re-}$ *ripet/*⁸³

16.4 Ŝajnradikoj

Malprefiksante kaj malsufiksante radikon kaj konsultante latinan vortaron oni povas dedukti la ŝajnradikon, kiu foje estas identa kun Esperanta vorto, sed ofte ne.

- *dat/* $\xleftarrow{-t-}$ *d/*⁸⁴
- *konstru/* $\xleftarrow{ko-}$ *stru/*⁸⁵
- *faktur/* $\xleftarrow{-ur-}$ *fakt/* $\xleftarrow{-t-}$ *fac/*⁸⁶
- *fikci/* $\xleftarrow{-i-}$ *fikt/* $\xleftarrow{-t-}$ *fiŝg/*⁸⁷
- *fraktur/* $\xleftarrow{-ur-}$ *frakt/* $\xleftarrow{-t-}$ *frang/*⁸⁸
- *indik/* $\xleftarrow{in-}$ *dik/*⁸⁹
- *interes/* $\xleftarrow{inter-}$ *es/*⁹⁰
- *kaz/* $\xleftarrow{-t-}$ *kad/*⁹¹

⁸⁰informas: “formas je”, “tuŝformas”

⁸¹inteligenta: “interleganta”

⁸²interesa: “interestiga”

⁸³ripetas: “repetas”, “redemandas”, “rediras”, “refaras”

⁸⁴“das”: donas

⁸⁵“struas”: stakigas

⁸⁶“facas”: faras

⁸⁷“fiŝas”: ŝajnigas

⁸⁸“frangas”: rompas

⁸⁹“dikas”: montras

⁹⁰“esas”: estas

⁹¹“kadas”: falas

- *konduk* / $\overleftarrow{ko-}$ *duk* /⁹²
- *misi* / $\overleftarrow{-i-}$ *mis* / $\overleftarrow{-t-}$ *met* /⁹³
- *pozitiv* / $\overleftarrow{-iv-}$ *pozit* / $\overleftarrow{-t-}$ *pon* /⁹⁴
- *staci* / $\overleftarrow{-i-}$ *stat* / $\overleftarrow{-t-}$ *st* /⁹⁵
- *transitiv* / $\overleftarrow{-iv-}$ *transit* / $\overleftarrow{trans-}$ *it* / $\overleftarrow{-t-}$ *i* /⁹⁶
- *verdikt* / $\overleftarrow{ver-}$ *dikt* / $\overleftarrow{-t-}$ *dic* /⁹⁷

⁹² “*dukas*”: *gvidas*

⁹³ “*metas*”: *sendas*

⁹⁴ “*ponas*”: *metas*

⁹⁵ “*stas*”: *staras*

⁹⁶ “*ias*”: *iras*

⁹⁷ “*dicas*”: *diras*

17 Regulo 16: Nomoj

Oni povas elizi la *-o* de o-vorto.

- *domo* → *dom'*

Oni povas ellasi la apostrofon de elizio, se la o-vorto estas nomo.

- *Zamenhofo* → *Zamenhof'* → *Zamenhof*

En Esperanto Fajnigita, eblas ellasi la akuzativan finaĵon *-n* ĉe nomo.

- *Mi salutis S-ron Ŝiller.*
- *Mi konas la kategorion B.*⁹⁸

⁹⁸Sed: *Mi konas la B-an kategorion.*